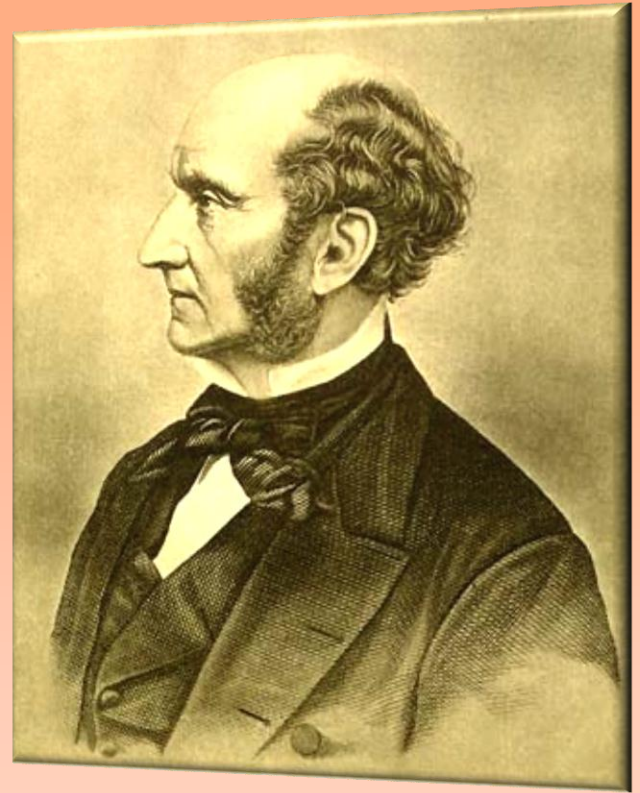

John Stuart Mill 2

L'utilitarisme (1861)
Capítol II

Índex temàtic

Hedonisme sofisticat

Utilitarisme i altruisme

Crítica al principi maximitzador del benestar general

Liberalisme i utilitarisme

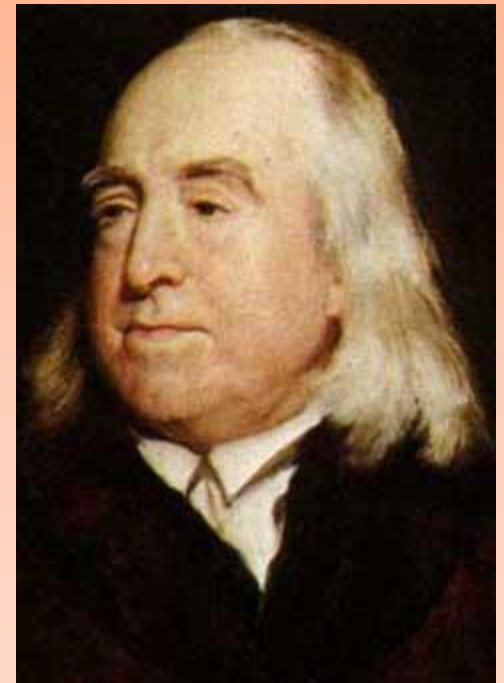
Hedonisme i principi maximitzador del benestar general

Hedonisme sofisticat

- TEXT : **John Stuart Mill**, *L'utilitarisme*, II
- *La doctrina que dóna com a fonament de la moralitat la utilitat o el principi del més gran benestar, afirma que les accions són bones o dolentes en la mesura en què tendeixen a incrementar el benestar, o a produir el contrari del benestar. Per **benestar** s'entén el plaer i l'absència de dolor; per malestar, el dolor i la privació de plaer.*

Hedonisme sofisticat

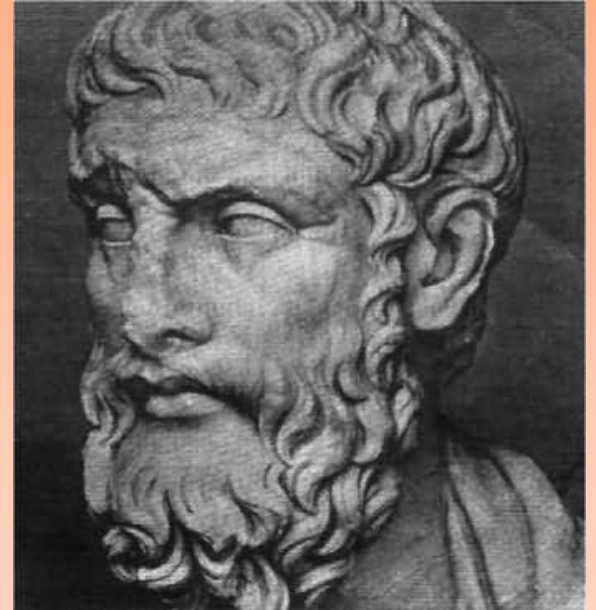
- El primer capítol de l' ***Utilitarisme*** presenta **Mill** la proposta utilitarista com una més per donar resposta a una pregunta que havia preocupat els filòsofs des dels inicis de la moral: **què és el bé suprem?**
- **Jeremy Bentham** fou qui primer va formular el principi sobre el qual es fonamenta la moral utilitarista.

Jeremy Bentham
(1748-1832)

Hedonisme sofisticat

- De **Bentham** pren el principi hedonista que es remunta a **Epicur** segons el qual *"la natura ha posat la humanitat sota l'imperi de dos amos sobirans, el dolor i el plaer. Només ells ens indiquen el que hem de fer i també ells determinen el que no hem de fer"*

Epicur

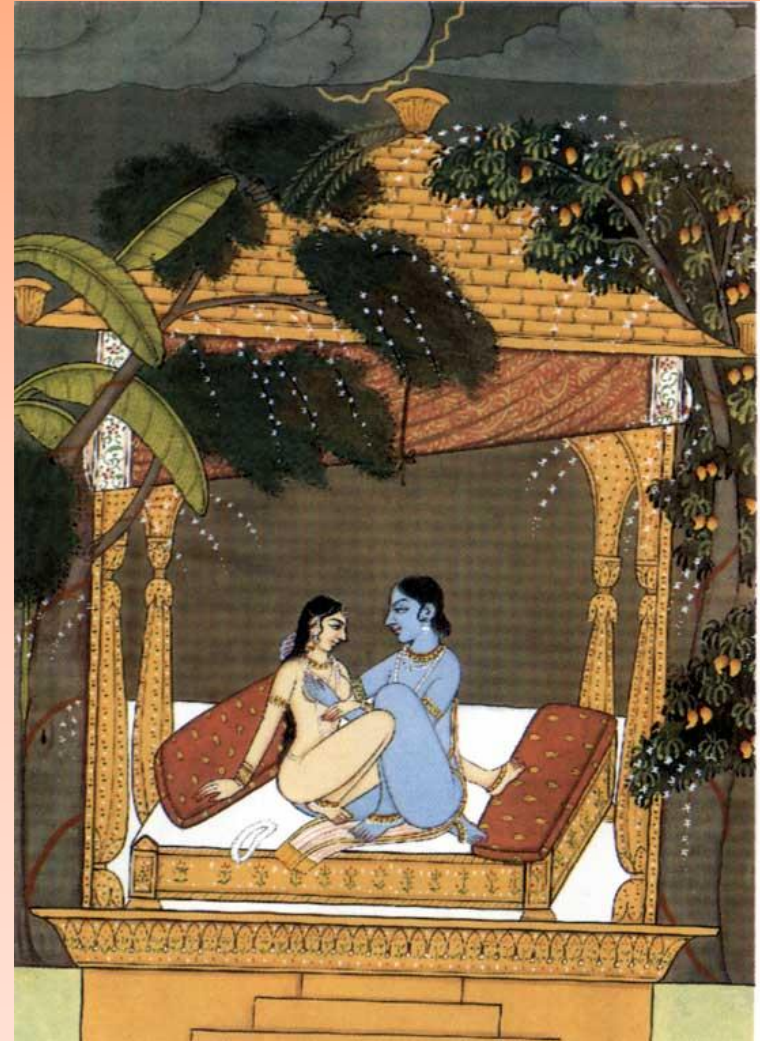
Hedonisme sofisticat

- Igual que la doctrina epicúria, l'utilitarisme va haver de fer front a crítiques similars, a causa del seu **immanentisme radical** : *si el fi superior era gaudir del plaer, aleshores no hi ha diferència entre el que desitgen els humans del que desitgen els animals, per exemple els porcs.*
- Una altra vegada retorna la vella acusació d'Horaci als hedonistes clàssics: *"la porcada epicúria"*.

Hedonisme sofisticat

- Com Epicur, Mill va haver de justificar les acusacions de les morals idealistes decimonòniques prenent distàncies de l'hedonisme vulgar i delimitant un hedonisme més propi d'humans a partir d'una teoria del plaer.

Hedonisme sofisticat

- **Teoria del plaer:**

1. No tots els plaers són iguals
2. Els plaers més valuosos són aquells que van més enllà de la simple sensació: els plaers intel·lectuals són superiors als corporals, els primers són els pròpiament humans.
3. El criteri que determina la superioritat d'un plaer sobre l'altre no pot ser un criteri quantitatiu sinó qualitatiu. Aquest criteri descansa sobre l'opinió dels que saben gaudir dels plaers elevats. Això vol dir que els plaers de la minoria refinada és el tipus de plaer al que la majoria vulgar hauria de tendir.
4. Els plaers més elevats són els més difícils d'assolir, impliquen una dedicació, un esforç, una educació metòdica de la sensibilitat.

Hedonisme sofisticat

- Els plaers qualificats presentats com a ideals a imitar impliquen una doble distinció:
 1. Distinció antropològica
 2. Distinció eudemonista

Hedonisme sofisticat

- Distinció antropològica:
- d'una banda, una minoria educada proposa des de la seva qualificació el que veritablement tothom hauria de desitjar (són els experts que dirigeixen l'opinió i el gust dels que no saben), d'altra, una majoria poc cultivada que hauria de seguir l'exemple dels que realment saben el que és gaudir (abans d'anar a un restaurant seria convenient consultar la guia Michelin).

Hedonisme sofisticat

- Distinció eudemonista:
- d'una banda, existeix una felicitat autèntica (*happiness*), sol accessible a paladars exquisits i refinats, que necessita per fruir-se d'una educació de la voluntat i el gust; d'altra, la felicitat vulgar o simple satisfacció (*content*), fàcilment accessible a una sensibilitat barroera i poc polida.

Hedonisme sofisticat

Hedonisme vulgar	Hedonisme sofisticat
Majoritari	Minoritari
Plaer groller (corporal/físic)	Plaer refinat (intel·lectual)
Plaer espontani	Plaer educat
Fàcil de satisfer	Difícil de satisfer
Comuns amb els animals	Pròpiament humans

Hedonisme sofisticat

- Tothom que busca fugir dels plaers embrutidors i impropis de la humanitat, busca en realitat una elevació moral, estètica i espiritual.
- Contra els detractors de l' utilitarisme, **Mill** defensa un hedonisme qualificat que queda reflectit en una frase que s' ha fet popular:
"és millor ser un home insatisfet que un porc satisfet, és millor ser Sòcrates insatisfet, que un boig satisfet".

Hedonisme sofisticat

- **Mill**, com a bon empirista, renuncia a trobar criteris transcendentals per valorar l'excel·lència dels plaers, els troba en la mateixa humanitat, però no en tota, només en una part, en la minoria qualificada (**criteri immanent**).
- El plaer autèntic es defineix per la qualitat moral d'aquell que el jutja com a tal. L'humà qualificat o excel·lent és l'humà més autèntic, el que més s'allunya dels plaers bestials, mentre que l'humà vulgar és aquell que és incapaç d'elevant-se de la seva condició animal, limitant la seva satisfacció en plaers poc refinats.

Hedonisme sofisticat

- Per a **Mill**, l'humà qualificat és un criteri vivent; el seu particular gust s'identifica amb el que ha d'ésser el gust universal. Això vol dir que el que és bo per a ell ha de ser bo per a tothom. La minoria dirigeix la majoria.
- Tanmateix, tot i que pot donar la impressió que **Mill** afavoreix un possible **aristocratismè ètic**, similar al platònic, s'allunya de seguida d'ell en el moment que afirma que l'obligació educativa de la societat progressista no és fomentar la mediocritat sinó estendre i potenciar l'excel·lència per a tothom.

Hedonisme sofisticat

- La resposta per part de **Mill** a les crítiques a l'utilitarisme com una doctrina ètica que fomenta la vulgaritat, li van servir para marcar diferències amb el seu antecessor, **Jeremy Bentham**, i corregir dos principis de l'utilitarisme original:
- el principi igualitarista: per a Betham els desitjos de tots els individus tenen la mateixa dignitat; la felicitat de cadascú té el mateix valor.
- El principi d'autopreferència o individualitat: cadascú sap millor que ningú què és el més adequat per ser feliç.

Hedonisme sofisticat

- En el cas del segon dels principis, **el d'autopreferència o individualitat** era un principi sobre el qual es fonamentava el liberalisme defensat a ***Sobre la llibertat***.
- Contra **Bentham**, **Mill** sosté en aquesta obra que hi ha formes de gaudir millor que altres i que hi ha persones que saben més que altres el que més ens convé per ser feliços.
- L'hedonista vulgar neix, l'**hedonista qualificat** es fa, és el resultat d'una educació de la seva sensibilitat moral.

Utilitarisme i altruisme

- La primera acusació a la que Mill ha hagut de respondre ha estat la d'hedonisme vulgar.
- La segona de les acusacions contra l'utilitarisme que Mill ha de respondre en el capítol II de "*L'utilitarisme*" és la d'egoisme.

Utilitarisme i altruisme

- TEXT 2: **John Stuart Mill**, *L' utilitarisme, II*
- *Un cop més he de repetir que els qui ataquen l' utilitarisme rarament coincideixen amb justícia que la felicitat que configura el criteri utilitarista del que és una conducta bona no és pas la felicitat del mateix agent, sinó la de tots afectats per ella. Entre la seva pròpia felicitat i la d'altres, l' utilitarisme li exigeix ser tan estrictament imparcial com un espectador benvolent i desinteressat. En la regla d'or de Jesús de Nazaret, hi percebem tot l'esperit de l'ètica de la utilitat. Actuar com voldries que actuessin amb tu, i estimar el teu veí com a tu mateix, constitueixen la perfecció ideal de la moral utilitarista.*

Utilitarisme i altruisme

- La formulació milliana del principi d' utilitat contradiu aquesta acusació; el que es busca *"No és la major felicitat per al propi agent, sinó la major quantitat de felicitat general"*.
- Per tant, la regla directiva que ha de seguir la conducta humana no pretén maximitzar el benestar privat en perjudici del col·lectiu, sinó tot el contrari.
- En un cas límit, l' utilitarista fervent davant del dilema de salvar el seu fill o un altre individu que s' estan ofegant, triaria salvar l' individu amb qui no té parentesc si la vida d' aquest, per les seves habilitats, caràcter o coneixement pot ser més útil a la societat que la vida de l' inepte del seu fill.

Utilitarisme i altruisme

- El factor que garanteix l'eliminació total de l'element interessat o egoista és l'exigència d'**imparcialitat** que obligaria en el cas que succeís que un pare renunciés a salvar al seu fill per salvar un altre com a resultat d'un càlcul fred de conseqüències favorables o desfavorables per a la comunitat en el seu conjunt.

Utilitarisme i altruisme

- La imparcialitat és el tret propi d'un subjecte moral capaç de sacrificar els seus interessos i els de les persones més properes (fills, familiars, amics ...) en nom del benestar general.
- La simpatia natural per nosaltres mateixos i per les persones que estimem esdevé en l'utilitarisme un entrebanc per a l'acció moralment correcta.

Utilitarisme i altruisme

Diferències entre hedonisme epicuri i hedonisme utilitarista	
epicureisme	utilitarisme
Hedonisme individualista	Hedonisme col·lectivista
La societat és un entrebanc per a l'assoliment de la felicitat individual	No pot haver felicitat individual si prèviament no hi ha felicitat col·lectiva.
El bé suprem és la felicitat individual: no patir.	El bé suprem és el resultat de la suma de totes les felicitats individuals.
Allunyament de les grans aglomeracions urbanes ("huir del mundanal ruido")	Totes les nostres accions individuals han d'estar orientades cap a la contribució de l'augment de la felicitat general

Utilitarisme i altruisme

- El principi utilitarista serveix de criteri per determinar davant de diferents possibilitats d'actuar quina és aquella que proporcioni el màxim de plaer per al màxim nombre de persones.
- Per tant, el bé general és superior al bé particular.
- A aquest principi a partir d'ara l'anomenarem **principi de maximització de benestar general**.

Utilitarisme i altruisme

- El principi de maximització del benestar general és un principi que obliga a actuar per tal d'aconseguir el bé dels altres.
- Com diu **Mill**, aquest principi no contradiu en absolut la **regla d'or** cristiana: *Fes als altres el mateix que t'agradaria que et fessin a tu*, en la versió positiva.

Crítica al principi maximitzador del benestar general*

- L'exigència d'imparcialitat contradiu la manera espontània d'actuar de l'ésser humà:
- *Cal reconèixer que la simpatia pels altres és molt més difícil que la preocupació per nosaltres mateixos i que la simpatia en unes persones que estan lluny de nosaltres és molt més dèbil que la que tenim per persones que les tenim a prop i al nostre costat.*
- **David Hume**, *Investigació sobre els principis de la moral*

* En aquest apartat he seguit el plantejament de **Juan Antonio Rivera**, *Moral cálida y moral fría*, **Claves de razón práctica**, nº 138

Crítica al principi maximitzador del benestar general

- Des de la mateixa tradició liberal, que el propi Mill havia defensat en *Sobre la llibertat*, sorgeix un fort recel sobre les garanties que l'utilitarisme ofereix en el respecte dels drets individuals.
- La societat podria intervenir en nom de la majoria quan creu que determinades minories, o un individu, per la seva manera singular d'entendre i actuar diferents, amenacen el benestar general.
- Aquesta situació si es materialitzés eliminaria els tres principis sobre els que se sosté l'estat liberal: principi de defensa del pluralisme, principi de la individualitat i distinció entre esfera pública i privada.

Crítica al principi maximitzador del benestar general

- Des d'un plantejament kantianà l'utilitarisme no ofereix garanties sòlides per garantir i respectar drets individuals bàsics com els de la vida, la propietat o la dignitat (són actes no deduïbles de l'imperatiu categòric).
 1. *"Enviem a una mort segura tot un batalló de soldats per assegurar la victòria de tot l'exèrcit".*
 2. *"Obliguem a desallotjar la gent de tot un poble perquè sobre ell es construirà un pantà que abastirà d'aigua de rec a tota la comarca".*
 3. *"Sense demanar el seu permís, un grup de persones apareix en un programa de càmera oculta on han de suportar bromes pesades perquè els espectadors de tot el país se'n puguin riure".*

Crítica al principi maximitzador del benestar general

- Davant del dilema moral entre el deure de respectar la integritat física de les persones (un presumpte terrorista) o evitar que un grup de persones mori per l'explosió d'una bomba col·locada pels seus companys, la solució utilitarista seria utilitzar la tortura per conèixer on tenen col·locada la bomba.

Crítica al principi maximitzador del benestar general

- **Crítica de l'optimisme utilitarista (1):**
- Creu que és factible mesurar la satisfacció o dolor que s'aconsegueix extreure dels comportaments humans.
- ¿És possible mesurar el benestar de la mateixa manera com es pot mesurar la temperatura d'un gas o l'àrea d'un camp de futbol?
- ¿Algú sap si s'ha inventat un "*hedòmetre*"? ¿Els "índex de riquesa", per exemple el PIB, poden servir com a criteris per mesurar l'índex de felicitat d'un país? ¿Més PIB, més felicitat? ¿Menys PIB, menys felicitat?

Text: Zygmunt Bauman, *¿Qué hay de malo en la felicidad?*, **Claves de razón práctica**, nº 189

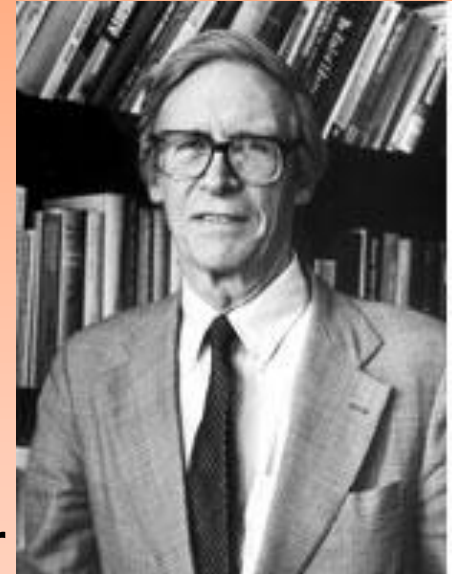
- *La estrecha correlación entre crecimiento económico y felicidad suele considerarse una de las verdades más incuestionables, quizá incluso la más evidente (...)*
- *Según prácticamente todos los informes de investigaciones analizados y valorados por Rustin, "las mejoras en el nivel de vida de naciones como Estados Unidos o gran bretaña no van asociadas a mejora alguna –más bien un poco a la inversa- en el bienestar subjetivo (...). Y Richard Layard, a partir de los datos comparativos de toda la nación, ha llegado a la conclusión de que si bien los índices de satisfacción vital suelen crecer en paralelo con el producto interior bruto, sólo lo hacen hasta el punto en que la necesidad y la pobreza dan paso a la satisfacción de las necesidades esenciales de "supervivencia". A partir de este punto dejan de crecer e incluso tienden a bajar, a veces de forma drástica, con mayores niveles de riqueza.*

Crítica al principi maximitzador del benestar general

- **Crítica de l'optimisme utilitarista (2):**
- L'utilitarisme és **conseqüencialista**, és a dir, valora el bé d'una acció pels seus efectes positius per a la majoria.
- Quan ens plantegem fer una cosa hem de tenir en compte que les seves conseqüències han de contribuir a la maximització del bé, del benestar del grup.
- Com podem estar segurs que és això el que aconseguirem i no el contrari?
- *El general que havia sacrificat la vida de tot un batalló ha perdut la batalla.*
- *El presumpte terrorista per efecte de la tortura assenyalà un lloc equivocat, la bomba esclatà i matà totes les persones segrestades que estaven a l'interior de l'edifici.*

Crítica al principi maximitzador del benestar general

- Crítica de **John Rawls** a l'utilitarisme:
- Per a aquest filòsof, l'utilitarisme es pot contemplar com una transposició al pla col·lectiu d'allò que l'individu fa per maximitzar el seu benestar personal, escollint de vegades patir un dolor o fer un sacrifici per obtenir un benefici o evitar un danys més gran. Això mateix aplicat a l'àmbit social suposa que algunes persones han de suportar uns mals que beneficien al bé del grup.

John Rawls
1921-2002

Liberalisme i utilitarisme

- Davant de les crítiques liberals, l'utilitarisme es pot defensar adduint que la defensa dels drets individuals augmenta el benestar general.
- Com hem pogut apreciar hi ha una variació de perspectiva entre les dues obres; sembla que no n'hi ha prou amb l'àmbit privat per ser feliç, la plenitud vital s'ha d'aconseguir també en la dimensió pública, en la relació amb els altres, en la solidaritat.
- Per això en *L'utilitarisme* el paper de l'estat sofreix una modificació respecte a l'assenyalat en *Sobre la llibertat*: és més intervencionista, més afirmatiu, tendeix a un cert comunitarisme.
- En la primera obra l'estat simplement marcava les línies generals i les regles de joc a partir de les quals cadascú pot fer el que vulgui per ser feliç.
- En la segona li preocupa aconseguir un objectiu social concret i amb contingut, la felicitat general dels ciutadans, no un espai privat defensat per normes abstractes, formals i negatives.

Liberalisme i utilitarisme

Liberalisme ("Sobre la llibertat")	Utilitarisme ("L' utilitarisme")
Versió negativa de la regla d' or	Versió positiva de la regla d' or
Abstenir-se de fer el mal (respecte)	És obligatori fer el bé (altruisme)
Moral individualista	Moral col·lectivista
El bé suprem és el bé individual, el que cadascú busca amb l'única limitació de no interferir o perjudicar els altres béns individuals.	El propi bé particular ha d' estar subordinat al bé general, no pot anar en contra perquè això significaria restar o minvar el bé general del grup.

Liberalisme i utilitarisme

- ***Hipotèticament podríem imaginar l'existència d'una societat governada per un tirà benèvol que complau els desitjos dels seus súbdits, o podríem conjecturar que el màxim benestar es podria aconseguir mitjançant una medicació especial, amb unes tècniques de suggestió hipnòtica, drogues o qualsevol altre mitjà de condicionament psicològic.***
- Activitats:
 1. Com creus que podria respondre Mill a aquestes consideracions?
Respondria de la mateixa manera el Mill de "*Sobre la llibertat*" i el Mill de "*L'utilitarisme*"?
 2. La democràcia com a forma de govern podria quedar deslegitimitzada des d'un punt de vista utilitarista?
 3. Són compatibles el liberalisme i l'utilitarisme?

Hedonisme i principi maximitzador

- Si el liberalisme es fa difícilment conciliable amb l' utilitarisme, també podem trobar dificultats dintre de l' utilitarisme defensat per **Mill** per poder conciliar l' hedonisme sofisticat amb el principi maximitzador del benestar general.

Hedonisme i principi maximitzador

- 1ª dificultat: com es determina el benestar general, sumant benestars particulars, sense discriminar vulgars o sofisticats, tal com plantejava **Bentham**, o determinem quan de més han de valer els sofisticats sobre els vulgars: el doble, el triple...? A més, a qui correspondria determinar aquest valor? Com?

Hedonisme i principi maximitzador

- 2ª dificultat: si només comptessin els plaers sofisticats, de quina manera es decidiria que un plaer és sofisticat i quin no ho és?
- 3ª dificultat: si aquesta decisió correspongués a una minoria elitista, implicaria que només una aristocràcia del gust decidiria quins serien els plaers que comptarien i quins no.

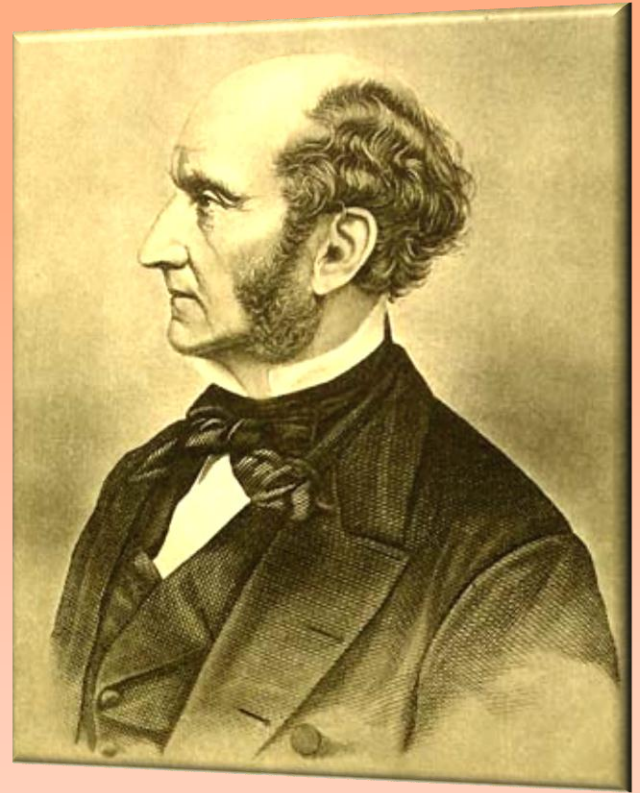
Hedonisme i principi maximitzador

- 4ª dificultat: com s'accediria a formar part d'aquesta minoria selecta? Per imposició? Per elecció?
 - a. Si és per imposició, la societat no seria massa diferent de la plantejada per **Plató**: aquesta minoria selecta serien com els filòsofs reis platònics, que decidirien en tots els aspectes de la vida què ens convé.

Hedonisme i principi maximitzador

- b. Si és per elecció, els candidats que es presentessin a l'elecció haurien de seduir a la majoria vulgar, plantejant plaers que fossin del gust de la majoria, la qual cosa seria una contradicció: la majoria preferiria els vulgars als sofisticats.

John Stuart Mill 3

L'utilitarisme (1861)
Capítol III

Índex temàtic

La necessària construcció d'un subjecte moral

Els dos tipus de sancions

La importància de l'educació moral

La cohesió social

La necessària construcció d'un subjecte moral

- La pregunta més rellevant del capítol III de *L'utilitarisme* apareix al final del seu primer paràgraf:
- *"¿Per què estic obligat a promoure la felicitat general si la meva pròpia felicitat consisteix en una altra cosa? ¿Per què no li he de donar preferència?"*
- La tradició utilitarista planteja la qüestió del progrés moral com efecte d'un cercle que de mica en mica es va expandint.
- vegeu:

La necessària construcció d'un subjecte moral

- La moral utilitarista exigeix anar més enllà dels nostres interessos personals, alçar-nos per sobre de la nostra perspectiva particular per assolir un punt de vista universal, millor dit, en llenguatge utilitarista: **imparcial**.
- Només actuant i valorant les accions pròpies i dels altres des de la imparcialitat, un individu assoleix la categoria de subjecte moral.

La necessària construcció d'un subjecte moral

- Les dificultats per assolir aquest objectiu ja van ser assenyalades per **Hume**: *van contra el particularisme espontani de tota acció humana.*
- **Mill** no es planteja aquí resoldre la pregunta de si és més útil per a un individu ser egoista o altruista.
- Des de bon principi es posiciona com un defensor del bé general sobre de l'individual.

La necessària construcció d'un subjecte moral

- L'objectiu del plantejament utilitarista és aconseguir un individu en què la tendència altruista sigui la seva tendència més natural, més espontània, allò més propi del seu caràcter.
- D'aquesta manera s'eliminarà el dilema sobre el que s'ha de fer: si seguim la nostra tendència altruista o deixem fer al nostre egoisme innat.

Text 1

- *Si el punt de vista adoptat per la filosofia utilitarista sobre la naturalesa del sentit moral és correcte, aquesta **dificultat*** es presentarà sempre, mentre les influències que formen el caràcter moral no hagin rebut del principi el mateix suport que han rebut d'algunes de les seves conseqüències –fins que, gràcies al millorament de l'educació, el sentiment d'unitat amb els nostres semblants (i no es pot negar que això és el que va inventar Crist) es trobi tan profundament arrelat en el caràcter, i per a la consciència formi part de la nostra naturalesa tan íntegrament com ho fa ordinàriament l'horror al crim en joves ben criats-.*
- **Fa referència la pregunta de la diapositiva 2.*

Els dos tipus de sancions

- L'objectiu, per tant, de l'utilitarisme és formar un caràcter moral (un *subjecte moral*).
- Com aconseguir-ho? En el text 1 es parla de què el mitjà és l'**educació**.
- L'objectiu de l'educació moral per a **Mill** consisteix a eixamplar l'àrea del nostre interès personal a l'interès pels altres, fins al punt que tots dos arribin a coincidir.

Els dos tipus de sancions

- **Mill**, a més, distingeix entre dos tipus de sancions morals: les externes (religioses o socials) i les internes (**el sentiment moral**). Totes serveixen per dirigir les nostres accions, potenciant aquelles que mostren una predilecció per la felicitat general per damunt de la privada i descoratjant les contràries.

Els dos tipus de sancions

- Les sancions externes al capdavall s'expressen en forma de recompensa o de càstig.
- Qui gestiona l'aplicació de les sancions externes?
- Poden ser sancions socials (l'Estat)
- Poden ser sancions religioses (Déu)

Els dos tipus de sancions

- L'ús de les sancions externes és una forma d'**educar** moralment la voluntat dels individus.
- És la forma més primària de l'educació moral.
- Una moral únicament fonamentada en les sancions externes s'anomena **moral heterònoma**.

Text 2

- *De les sancions externes no cal parlar-ne amb gaire extensió. Són l'expectativa d'algun favor i la por d'algun desdeny de part dels nostres semblants, o del Rector de l'univers, juntament amb tot allò que ens fa sentir simpatia o afecte per aquells, o amor o temor per Aquest, i que ens inclina acomplir la seva voluntat independentment de tota conseqüència egoista. Evidentment no hi ha cap raó perquè tots aquests motius d'obediència no s'hagin de poder incloure en la moral utilitarista, i de forma tan completa i intensa com a qualsevol altra.*

Els dos tipus de sancions

- La sanció interna és descrita com un sentiment dolorós, una sensació desagradable que s'activa quan es vulnera una norma moral o abans de vulnerar-la, quan encara es un simple propòsit, en aquest cas la consciència atura l'acció abans que es materialitzi (es coneix també amb el nom de **sentiment de culpa**).

Els dos tipus de sancions

- Aquest sentiment sovint apareix en subjectes en què ja educada la seva voluntat moral no necessiten de l'amença constant de les sancions externes.
- És la forma més sofisticada de moral, la **moral autònoma**, en la qual la consciència individual és l'origen i alhora el jutge intern de tota acció.

Els dos tipus de sancions

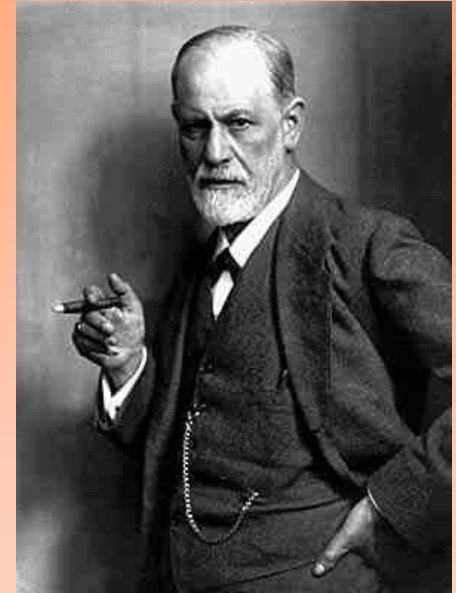
- Les sancions internes depenen de l'acció de la consciència que a través del sentiment moral dificulta la temptació de fer el mal.
- **Mill** és partidari d'aquestes sancions per damunt de les externes, perquè el seu efecte dissuasiu acompanya, a diferència de les altres sancions, permanentment l'individu.

Els dos tipus de sancions

- La reflexió de **Mill** sobre la creació de la consciència moral confirma la direcció seguida per la cultura occidental, que apunta cap a la interiorització de les coaccions i la disminució de l'espontaneïtat.
- En la cultura individualista actual la vergonya no es deriva tant del temor al que pensin els altres, com de l'enfrontament amb la nostra pròpia consciència.

Els dos tipus de sancions

- Els humans de la “societat íntima” modelen les seves vides mitjançant l’educació de la seva subjectivitat, assenyala **Helena Béjar** (*“La formación de los placeres”, article recollit en el llibre **Los placeres** de Enrique Gil Calvo*).
- La preocupació pels altres va associada a un enduriment de la consciència moral, del “superjo” en paraules de **Sigmund Freud**.

Sigmund Freud
(1856-1939)

Els dos tipus de sancions

- **Mill** reconeix que hi ha voluntats impermeables a la persuasió dels educadors morals.
- Les dificultats d'aquests individus per interioritzar les normes morals els incapacita per a la seva autonomia moral, la qual cosa obliga la societat a no prescindir totalment de les sancions externes.

Els dos tipus de sancions

- Els partidaris de la moral religiosa discrepen de l'origen immanent de la consciència moral, produït únicament per l'educació i les sancions morals.
- Consideren que una moral laica és massa tèbia sobretot a l'hora de persuadir als individus més refractaris a assimilar les normes morals.

Els dos tipus de sanció

- Creuen que l'eficàcia de la consciència moral augmentaria si es dotés al sentiment moral d'un origen transcendent, diví i no tan sols humà.
- L'obligació moral no només seria provocada per un sentiment subjectiu, sinó a més a més vindria reforçada per un manament diví.

Els dos tipus de sanció

- **Mill** respon que les dificultats d'interiorització dels principis morals no és per manca de l'element religiós, possiblement la causa podria ser per una incapacitat congènita.
- En aquests casos, l'obediència de les normes morals no estarà determinada perquè hi hagi un fonament religiós darrera que enforteixi la seva consciència moral, sinó per l'efecte dissuasori de les sancions externes (l'amenaça de càstigs siguin divins o humans).

Text 3

- *Quant a la sanció interna del deure, independentment de l'estàndard que tinguem d'aquest, és única i idèntica en tots els casos- un sentiment en la nostra ment; un dolor més o menys intens que acompanya la violació del deure, que sorgeix en tota persona educada com cal i que, en els casos més seriosos, arriba a l'extrem de fer que s'abstingui de tota infracció, talment com si fos una impossibilitat- Quan aquest sentiment és desinteressat i es connecta amb la idea pura del deure (no pas amb cap forma particular d'aquest amb qualsevol circumstància seva merament accessòria) constitueix l'essència mateixa de la Consciència.*

La importància de l'educació moral

- **Mill** està d'acord en què existeix en la humanitat una tendència natural cap a la virtut.
- Tot i que la virtut no és innata tenim una predisposició natural a adquirir-la. L'ésser humà espontàniament pot no actuar virtuosament, però si l'eduquem és possible que arribi a ser virtuós.
- Si això no fos així, tot el plantejament utilitarista per construir un subjecte moral s'ensorraria.
- L'educació ha d'intentar despertar la tendència altruista i desenvolupar-la amb l'objectiu de superar els sentiments i comportaments egoistes originals.

La importància de l'educació moral

- **Conclusions:**

- El caràcter moral no és innat.
- Si fos innat, el caràcter moral seria espontani i no caldria l'educació.
- El caràcter moral és educable.
- Però sense un potencial previ natural, l'educació no disposaria d'una base ferma on per poder construir aquest caràcter moral.

Text 4

- *Si d'altra banda, com crec, els sentiments morals no són innats, sinó adquirits, no per aquesta raó són menys naturals. En els homes és natural parlar, raonar, construir ciutats, cultivar la terra, si bé totes aquestes facultats són adquirides. Els sentiments morals no són una part de la nostra naturalesa, en el sentit de ser presents en grau perceptibles en tots nosaltres; però això, malauradament, és un fet admès també per tots els qui creuen d'alguna manera en el seu origen transcendental. Com aquelles altres capacitats esmentades, si bé la facultat moral no forma part de la nostra naturalesa, és un brot que sorgeix naturalment d'ella: i és igualment susceptible en cert grau de brotar espontàniament i, cultivada convenientment, de ser ensenyada fins a un alt grau de desenvolupament.*

La cohesió social

- En *Sobre la llibertat* existia una preocupació exclusiva per la defensa dels drets individuals, d'evitar la intromissió dels altres en les vides individuals (respecte).
- En *L'utilitarisme* la preocupació canvia de sentit; es parla de com reforçar els lligams amb els altres, de com obrir-se als altres, de tal manera que l'interès personal no sigui inconciliable amb l'interès general (solidaritat).

La cohesió social

- L'intervenció educativa utilitarista, com hem vist, busca que la preferència altruista sigui la preferència habitual del subjecte i per això cal vèncer la preferència oposada.
- A diferència de **Sòcrates** i **Plató**, no pren l'educació com a generadora de saber i en conseqüència de comportaments virtuosos, sinó com a generadora de comportaments cívics a través de la pràctica repetida d'actes solidaris.

La cohesió social

- **Mill** està convençut que el que marca la diferència entre civilització i barbàrie és que només en les formes civilitzades de convivència els seus membres mostren preocupació per la felicitat dels altres.
- Utilitarisme i progrés van de la mà; la societat progressa perquè les seves institucions assumeixen el principi d' utilitat: **No hi ha felicitat pròpia sense la percepció de la felicitat dels altres.**

La cohesió social

- Les mesures polítiques i socials que prenguin les autoritats civils, com per exemple aquelles que busquin la disminució de les desigualtats dels seus membres, així com una educació dirigida a promoure els valors cívics, ajuden a enfortir els lligams socials entre els individus.
- El criteri per mesurar el progrés d'una societat és la constatació de la proximitat o llunyania en què es troba en el seguiment del principi de maximització del bé general.

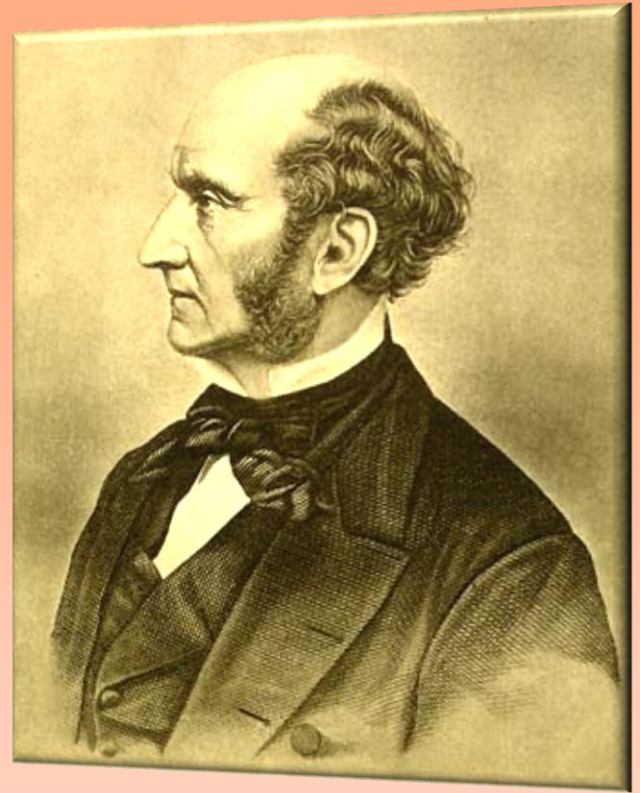
La cohesió social

- L' utilitarisme pretén respondre a l' atomisme social que havia propiciat el liberalisme.
- Contra la despreocupació comunitària per part del liberalisme, l' objectiu de l' utilitarisme, com a doctrina moral i política, és substituir el paper social que havia exercit la religió en èpoques passades: ser el ciment de la societat, creant un **sentiment d' unitat** que eviti considerar a l' altre com un enemic o un competidor, sinó com algú en qui pots confiar i a qui pots ajudar.

Text 5

- *Aquesta manera de concebre'ns a nosaltres i la vida humana se sent de forma més i més natural a mesura que la civilització avança. Cada pas que es fa en el progrés polític la torna més natural: eliminant les fonts de tot interès que s'hi oposi, i anivellant les desigualtats de privilegi jurídic entre individus o classes a causa dels quals encara es negligeix la felicitat d'una bona part de la humanitat. En un estat de millorament de l'esperit humà, aquestes influències s'incrementen constantment, i això tendeix a generar en cada individu un sentiment d'unitat amb els altres; un sentiment que si fos perfecte faria que mai no desitgés cap benefici per a ell, o ni tan sols hi pensaria, si no s'hi incloïa també un benefici per als altres.*

John Stuart Mill 4

L'utilitarisme (1861)
Capítol IV

Índex temàtic

La justificació inductiva del principi suprem de la moral

La felicitat no és una idea abstracta

El conflicte entre utilitaristes i kantians

La voluntat filla del desig

La justificació inductiva del principi d' utilitat

- Per a l' utilitarisme el principi suprem és la recerca de la felicitat; totes les accions desitjables ho són perquè condueixen a la finalitat última, la felicitat. Per tant, totes les accions són justificables acudint a la felicitat, però la felicitat només pot ser justificable per ella mateixa, ja que és el principi últim.

La justificació inductiva del principi d' utilitat

- N'hi hauria prou amb aquest argument per demostrar la validesa del principi d' utilitat per acceptar-lo racionalment.
- A partir dels principis morals justifiquem la validesa o no de l'acció: diem si pot contribuir o no al benestar general.
- Però als principis, justament perquè són principis, no els cal cap justificació.

La justificació inductiva del principi d' utilitat

- Això no obstant, **Mill** s'arrisca a justificar la raó d'aquest principi:
- *la felicitat és el principi de tota acció moral perquè és allò que la gent, en la seva majoria, desitja aconseguir com a meta última de tota acció.*

Text 1

- *L'única prova possible de què un objecte és visible, és que la gent el vegi. L'única prova de què un so és audible, és que la gent l'escolti. I el mateix passa amb les altres fonts de l'experiència. De la mateixa manera, suposo jo, l'única evidència que pot presentar-se per mostrar que una cosa és desitjable, és que la gent la desitgi de fet.*

La justificació inductiva del principi d' utilitat

- **Mill** utilitza un argument de tipus inductiu.
- Fa servir dues analogies que reforcen la conclusió a la que vol arribar.
- Al capdavant podria haver fet servir una única generalització: de l' observació del comportament de la majoria dels humans, s' hi arriba a la conclusió que el que veritablement desitja la humanitat és ser feliç.

La justificació inductiva del principi d' utilitat

Allò que la gent veu és prova que allò és visible

Allò que la gent sent és prova que allò és audible

Allò que la gent desitja és prova que allò és desitjable

La justificació inductiva del principi d' utilitat

- Cada analogia és una generalització.
- Les dues primeres són correctes, des del punt de vista de la lògica inductiva: d' observacions singulars derivem una afirmació general com a conclusió.
- No incorren en cap fal·làcia perquè totes dues fan servir premisses que descriuen fets per arribar a una conclusió que es refereix a un conjunt possible de fets.

La justificació inductiva del principi d' utilitat

- Però la tercera generalització, la més important, sembla incórrer en allò que **Hume** per primera vegada advertí de determinats raonaments: és la coneguda **fal·làcia naturalista**.
- Les premisses descriuen fets: *allò que la majoria de la gent desitja*.
- La conclusió és un judici valoratiu: *allò que la gent hauria de desitjar*.

La justificació inductiva del principi d' utilitat

- **Esperanza Guisán**, autora de la introducció a la traducció castellana d'aquesta obra, sosté que **Mill** no va caure en aquest error lògic, pel qual va ser criticat tan bon punt publicà *L' utilitarisme*.
- Segons la filòsofa gallega, en cap moment **Mill** abandonà en el seu argument l'àmbit de la moral.

Esperanza Guisán

La justificació inductiva del principi d' utilitat

- Quan el filòsof anglès parlava d' allò que la gent desitja, la felicitat, no parlava de qualsevol tipus de felicitat, sinó del benestar general, allò que va definir com a bo en contrast amb una concepció egoista de la felicitat (veure *Capítol 2*).
- Quan el filòsof anglès parlava de la gent que desitja, no es referia a qualsevol tipus de gent, sinó a una gent convertida en "subjectes morals", capaços de renunciar a la seva felicitat individual.

La justificació inductiva del principi d' utilitat

- Per tant, en cap moment es va produir aquest trànsit fal·laç que denuncia la **fal·làcia naturalista** entre l' àmbit dels fets a l' àmbit dels valors, perquè en aquest argument mai no es va abandonar el territori dels valors.

- Vegeu desenvolupament en

David Hume

La felicitat no és una idea abstracta

- Afirment els crítics a l'utilitarisme que quan s'actua no tothom desitja la felicitat, alguns són guiats per la seva estimació a la virtut, d'altres, per motius no tan sublims, desitgen diners, poder, fama, salut ...
- **Mill** respon l'objecció tot i afirmant que tots aquests substituïts de la felicitat originàriament eren mitjans per assolir-la que amb el temps s'han convertit en fins en si mateixos, o millor dit, parts integrants de la idea de felicitat.

Text 2 (els diners)

- *Tanmateix, l'estimació als diners no és tan sols una de les més poderoses forces motrius de la vida humana, sinó que en molts casos es desitja per ell mateix; el desig de posseir-ne és sovint tan fort com el desig d'usar-los, i segueix en augment a mida que moren tots els desitjos que apunten a fins situats més enllà dels diners, però són aconseguits amb ells. Pot afirmar-se, doncs, que els diners no es desitgen per aconseguir un fi, sinó com a part del fi. De ser un mitjà per a la felicitat, s'han convertit en el principal ingredient d'alguna concepció individual de la felicitat.*

La felicitat no és una idea abstracta

- Igual que passa amb els diners succeeix amb altres grans objectius que es plantegen els éssers humans: el poder, la fama ...
- De vegades. la forta associació que es genera entre mitjans i satisfacció de desitjos (la felicitat) fa que finalment aquells mitjans d'identifiquin plenament amb la finalitat última de l'acció, la felicitat: *hi pot haver felicitat plena si tenim poder o diners; sense poder o diners no es contempla la possibilitat de ser feliç.*

La felicitat no és una idea abstracta

- El plantejament que fa **Mill** sobre la relació entre la felicitat i les realitats aparentment substitutòries de la felicitat recorda un tipus d'argumentació psicologicista que ja vam estudiar en **Hume**.
- En el cas de la relació causa-efecte, tal com ho explica **Hume**, la repetició de casos i el costum resultant ens fa creure que existeix entre dues realitats, en un principi diferents, una connexió necessària.
- En el cas de la relació entre felicitat i objectes, el fet que existeixen objectes, en un principi "indiferents" envers la felicitat, que acostumen a acompanyar els estats de satisfacció, fa que no puguem imaginar la felicitat sense la possessió d'aquests objectes.

La felicitat no és una idea abstracta

- Per tant, més que fins diferents a la felicitat, o substituïts de la felicitat, el que aquestes alternatives a la felicitat són la manera com la felicitat acaba identificant-se amb el que en un inici havien estat els instruments que servien per aconseguir-la.
- Reconeixem la felicitat gràcies als objectes que ens la proporcionen, que si bé cadascuna en particular no esgota el seu significat complet, constitueixen les diferents cares en què es manifesta el principi de tota acció.
- Això és el que significa la frase: *"La Felicitat no és una idea abstracta, sinó un tot concret; i aquestes són algunes de les seves parts"*.

El conflicte entre utilitaristes i kantians

- **Mill** recull una objecció feta a l'utilitarisme des del kantisme: consideren que perquè una acció sigui correcta moralment no li cal el complement de la felicitat, en paraules de Mill, els kantians *desitgen la virtut per ella mateixa, desinteressadament*.

El conflicte entre utilitaristes i kantians

- L'acció heroica, per exemple, per a un kantian és una acció representativa del compliment del deure per ell mateix sense esperar cap recompensa a canvi; l'heroi arrisca la seva vida perquè considera que és el seu deure ajudar a qui està en perill.

El conflicte entre utilitaristes i kantians

- Els kantians pretenen utilitzar aquest exemple per refutar l' utilitarisme.
- Tanmateix, l' exemple de l' acte heroic més que refutar el que fa és reforçar la validesa del principi maximitzador del benestar general.
- Amb la seva acció desinteressada, a l' heroi podria no representar-li cap benefici, però el que és cert és que ha contribuït al bé general.

El conflicte entre utilitaristes i kantians

- L'estimació a la virtut per ella mateixa, no és una situació ni natural ni original del subjecte moral, com sembla que pretenen els kantians, sinó que com en el cas del desig de poder o de diners, és el fruit d'un procés en què intervenen un seguit de mecanismes psicològics (*repetició d'actes, costum, associació i identificació*).

Text 3 (L' amor desinteressat a la virtut)

- *La virtut, segons la concepció utilitarista, és un dels béns d'aquesta descripció. No tenim cap desig originari ni cap motivació per ella, llevat del fet que propicia el plaer, i en especial que evita el dolor. Però a través d'aquestes associacions es pot sentir com un bé en ella mateixa i ser desitjada com a tal amb una intensitat tan gran com qualsevol altre bé; això sí, amb la següent diferència entre ella i l' amor als diners, al poder, a la fama: que totes aquestes coses poden fer (i sovint ho fan) que una persona es torni perjudicial als altres membres de la societat que pertany, mentre que no hi ha res que la faci tan beneficiosa als altres com el cultiu de l' amor desinteressat per la virtut.*

La voluntat filla del desig

- L'última qüestió que es planteja en el capítol IV està relacionada amb la problemàtica iniciada en el capítol III: la construcció dels subjecte moral.
- Aquí també es dirimeix l'última batalla de l'utilitarisme contra les objeccions del kantisme.

La voluntat filla del desig

- Els kantians afirmen: *"La voluntat és cosa diferent del desig; una persona virtuosa, o qualsevol persona amb principis fermes, actua sense pensar en el plaer que espera obtenir pel seu compliment"*.
- Una voluntat moral, lliure, és una voluntat que actua només obeint els principis d'una raó pura: **l'imperatiu categòric.**

La voluntat filla del desig

- Els kantians, com hem vist en el capítol anterior, menyspreen el paper que tenen els mecanismes psicològics en la gènesi d'un subjecte moral.
- **Mill** admet que la voluntat pot ser una cosa diferent del desig, però originàriament la voluntat és producte del desig (*"la voluntat és filla del desig"*).

La voluntat filla del desig

- La independització del desig és el resultat d'una transformació prèvia de les inclinacions espontànies de la voluntat per efecte de la intervenció educativa.
- L'educació té una funció transcendental: convertir l'individu, hedonista vulgar-egoista en un hedonista sofisticat-solidari.
- Per aconseguir-ho ha de capgirar les associacions inicials de la voluntat de l'hedonista vulgar-egoista: *egoisme-plaer/solidaritat-dolor, ja que no sempre la virtut coincideix amb el plaer.*

La voluntat filla del desig

Hedonista vulgar-egoista (*voluntat filla del desig*)

Acció egoista-plaer

Acció solidària-dolor

Educació (hàbit)

Acció egoista-dolor

Acció solidària-plaer

Hedonista sofisticat solidari (*voluntat filla de l'hàbit*)

Voluntat independent del desig

Subjecte que gaudeix de plaers sofisticats

La voluntat filla del desig

- La pràctica d'accions altruistes associades a reforços positius amb el temps pot generar una voluntat independent del desig, del plaer i del dolor, una voluntat capaç d'actuar per la virtut mateixa, desinteressadament tal com pretenen els kantians.
- Consolidat l'aprenentatge, la voluntat sembla actuar sota el dictat de la raó pura quan en el fons és la conseqüència del costum, de l'hàbit.
- És una voluntat que ha oblidat com s'ha constituït (és la voluntat dels kantians).

Text 4.1 (la voluntat filla del desig)

- *La voluntat, fenomen actiu, és diferent del desig, estat de sensibilitat passiva; i, tot i que originàriament sigui un brot, amb el temps pot separar-se del tronc i arrelar separadament; tant que es pot arribar a que en comptes de voler una cosa perquè la desitgem, podrem desitjar-la només perquè la volem.*

Text 4.2 (la voluntat filla del desig)

- *La distinció entre voluntat i desig és un fet psicològic de gran importància. Però el fet consisteix només en això: que la voluntat, com totes les altres facultats amb les que estem constituïts, pot convertir-se en hàbit, i que nosaltres podem voler per hàbit el que no desitgem per si mateix, o el que desitgem només perquè el volem.*

Text 4.3 (la voluntat filla del desig)

- *És cert que, a l'inici, la voluntat està produïda totalment pel desig; incloent en aquesta paraula la influència repel·lent del dolor tant com l'atracció del plaer. ¿Per quins mitjans una voluntat virtuosa que encara és dèbil la podem enfortir? Tan sols fent que la persona desitgi la virtut; fent-li pensar en ella com una cosa agradable o exempta de dolor. Tot i associant l'actuar bé amb el plaer i el contrari amb el dolor (...) és possible fer néixer la voluntat de ser virtuosos, voluntat que en enfortir-se actua sense cap consideració del dolor i del plaer. La voluntat és filla del desig i només deixa el domini del seu pare per passar a la de l'hàbit.*

Conclusions de la filosofia de Mill

- Les dues obres analitzades tracten de la problemàtica relació entre allò que és particular i allò que és general.
- Cadascuna explica el problema en un sentit contrari:
- "L' *utilitarisme*" el sentit que segueix és d' allò particular a allò general (*Com podem ser solidaris si en un principi som egoistes?*)
- "Sobre la llibertat", el sentit va d' allò general a allò particular (*Com el col·lectiu pot respectar l' individual?*).

Conclusions de la filosofia de Mill

- Com solucionen el problema cadascuna de les obres?
 1. El plantejament utilitarista afirma que no pot haver felicitat individual si no hi ha una felicitat col·lectiva.
 2. El plantejament liberal afirma que no pot haver una felicitat col·lectiva si no es promou i garanteix la llibertat de les diferents maneres d'entendre la felicitat.
- Poden ser conciliables aquestes dues solucions en un pensament híbrid, fruit de la síntesi entre liberalisme i utilitarisme?